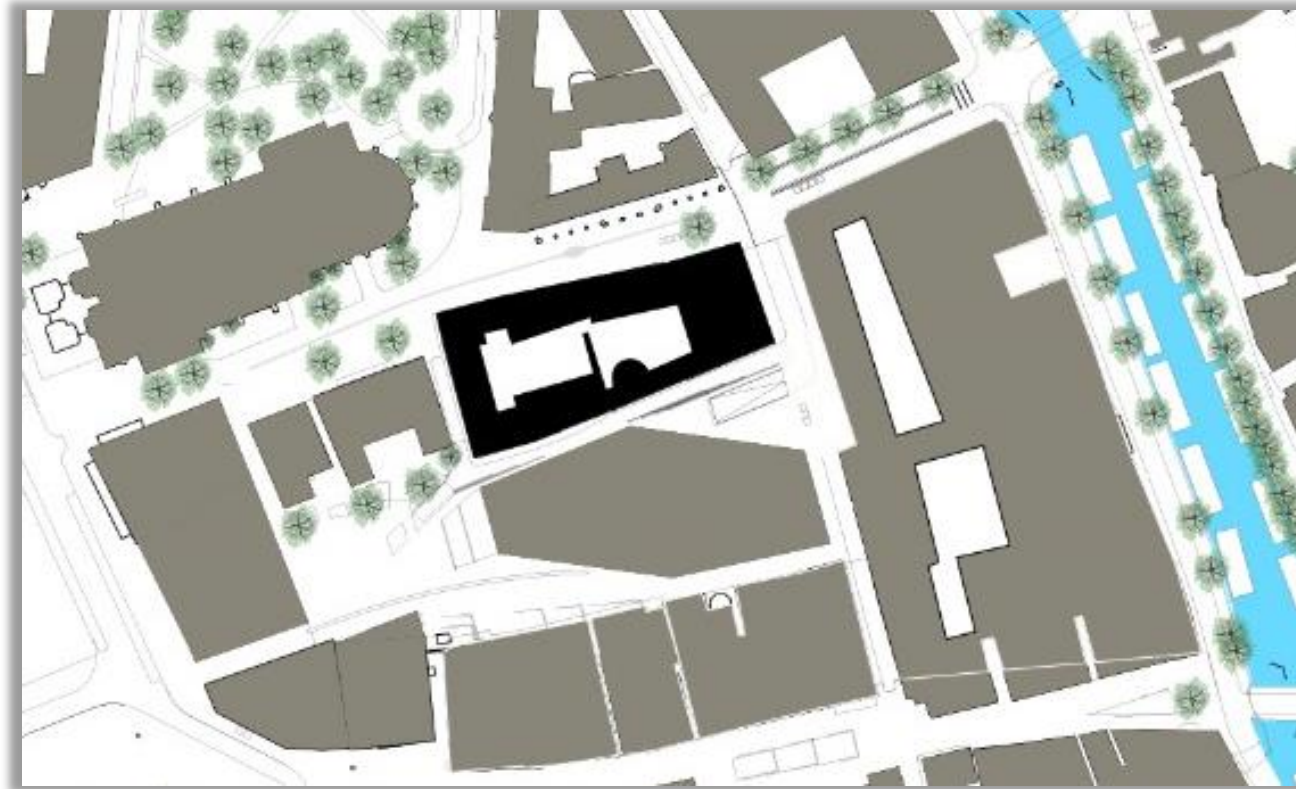

Positie bouwblok VRIJDAG in binnenstad Groningen

Oktober 2020

Inhoudsopgave

	<u>Blz.</u>
Inleiding.....	2
A. Binnenstad Groningen, ruimtelijke karakteristiek.....	3
B. Grote Markt en Oostzijde.....	6
C. Stedelijk bouwblok Nieuwe Markt.....	8
D. Bouwblok VRIJDAG.....	9

Inleiding

Voor de nieuw- en verbouw ten behoeve van VRIJDAG zijn stedenbouwkundige uitgangspunten geformuleerd waaraan deze bouw moet voldoen. In dit document wordt de locatie voor VRIJDAG geplaatst in de bredere context van de binnenstad van Groningen. Daarmee wordt duidelijk hoe de uitgangspunten voor VRIJDAG zijn ontstaan en hoe ze voortkomen uit de stedenbouwkundige structuur van de binnenstad.

De positie van de VRIJDAG-locatie wordt geduid op vier niveaus, te weten:

- A.** Binnenstad Groningen, ruimtelijke karakteristiek
- B.** Grote Markt en haar oostzijde
- C.** Stedelijk bouwblok Nieuwe Markt
- D.** Bouwblok VRIJDAG

A. Binnenstad Groningen, ruimtelijke karakteristiek

Het stadscentrum, de binnenstad, wordt begrensd door de Diepenring. Een watergordel, die in het westen, noorden en oosten wordt gekenmerkt door zijn typische ruimtelijke verschijningsvormen van kades, gesloten randbebouwing en 'korte' bruggen over de oorspronkelijke diepen. In het zuiden is de grens verschoven van het (Gedempte) Zuiderdiep naar het singelgebied ter plaatse van de voormalige stadswallen met zijn waardevolle groenstructuur, open bebouwing en lange bruggen.

Het stedenbouwkundige hoofdsysteem van de binnenstad wordt bepaald door een drietal belangrijke oost-west geschakelde pleinen en het stratenpatroon. Deze in het oog springende pleinen zijn de Grote Markt, de Vismarkt en het Martiniekerkhof.

De Grote Markt, van oudsher centrum van bestuur, met zijn rechthoekige vorm ligt op het kruispunt van routes en fungeert zodoende als het centrale knooppunt in de binnenstad. De Vismarkt, van oudsher centrum van handel, met zijn lineaire vorm daarentegen ligt alleen aan de oost- westroute en fungeert stedenbouwkundig gezien als een nevencentrum. Het eivormige Martiniekerkhof, van oudsher centrum van de kerkelijke macht, ligt buiten de routes en vormt zodoende een rustpunt in het stadscentrum.

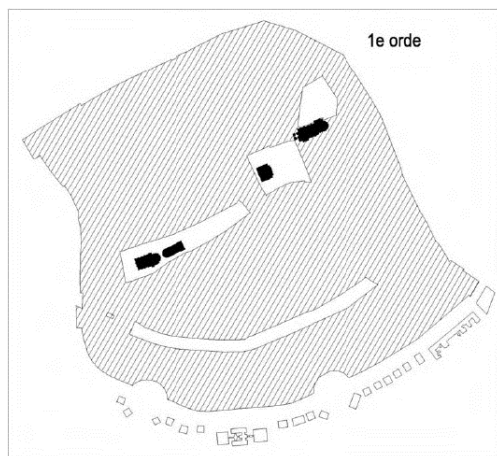
Het gaaf gebleven stratenpatroon van de binnenstad heeft een blokstructuur met een verkaveling langs een stelsel van elkaar loodrecht kruisende straten en stegen. De straten zijn smalle, lineaire ruimten en in sterke mate bepaald door de relatief smalle panden die nagenoeg onafgebroken in de bouwgrans zijn gerealiseerd. Er is een karakteristiek verschil tussen het stratenpatroon ten noorden van de pleinenreeks en het stratenpatroon ten zuiden ervan. Aan de noordkant is de afstand tussen de straten twee keer zo groot als de afstand tussen de straten in de zuidelijke helft. De noord-zuid routes worden onderling weer verbonden door een reeks van losse dwarsverbindingen, die stedenbouwkundig gezien van dezelfde betekenis zijn.

Tezamen vormt dit stratenpatroon van heldere stedenbouwkundige structuren 'blokken', die doorsneden worden door achterafstraatjes en stegen. Deze straatjes, driften en steegjes, zijn weliswaar belangrijk voor de fijnmazigheid van de stedelijke structuur maar zijn qua stedenbouwkundige betekenis van een andere orde.

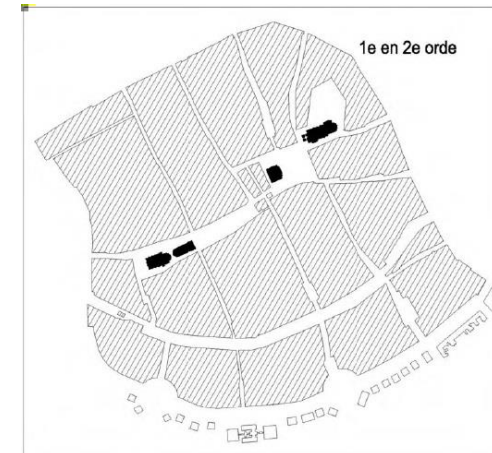
Het ruimtelijk hoofdsysteem van de binnenstad, dat zijn oorsprong vindt in, maar niet gelijk staat aan, de ontstaansgeschiedenis van de stad, kan hiërarchisch worden onderverdeeld. Het is vooral de samenhang in die hiërarchie die de kwaliteit van de stedelijke structuur bepaalt en mede aanleiding heeft gegeven tot de status van 'beschermd stadsgezicht'.

De kwaliteit van het ruimtelijk hoofdsysteem, bepaald door zijn esthetische en historische waarde, is in een aflopende reeks nader aangeduid in de 1e tot en met de 3e orde.

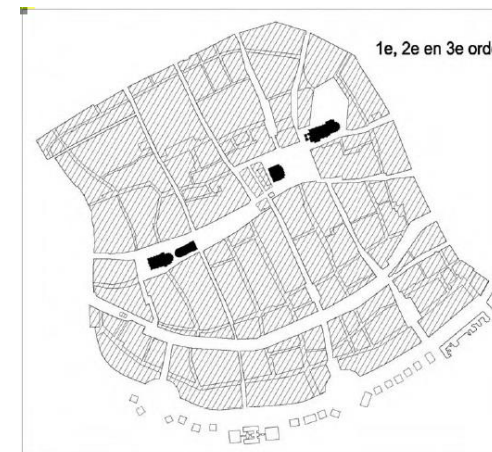
Tot de structuur van de 1e orde behoren de oost-west geschakelde pleinenreeks A-Kerkhof, Vismarkt, Grote Markt en Martinikerkhof, de singels en het Gedempte Zuiderdiep.

De structuur van de 2e orde bestaat uit de oorspronkelijke radialen van de stad en door de loop van het stratenpatroon in noord-zuidelijke richting, alsmede de verbindingswegen ten behoeve van de 1e en 2^e orde.

De structuur van de 3e orde kenmerkt zich als een stelsel van straatjes, driften, stegen, gangen, die niet behoren tot de 1e en de 2e orde.

De stedenbouwkundige structuur wordt niet alleen bepaald door de diepen, pleinen en straten. Het 'geraamte' van de stedenbouwkundige hoofdstructuur wordt ingevuld met een groot aantal bouwwerken (kerken, kantoren, huizen enz.), die ieder op zich en in een ensemble een eigen identiteit hebben. Het belangrijkste kenmerk van de binnenstad is de veelvuldige verscheidenheid binnen een groter geheel.

De meest waardevolle historische gebouwen in de binnenstad zijn: Martinikerk, stadhuis, A-kerk en Korenbeurs. De hoogste hiervan, namelijk de Martinikerk en A-kerk, staan aan de beide uiteinden van de pleinenreeks en markeren, in een aantal gevallen reeds op grote afstand zichtbaar, het hart van de stad. De stedenbouwkundige structuur wordt niet alleen bepaald door de diepen, pleinen en straten.

B. Grote Markt en oostzijde

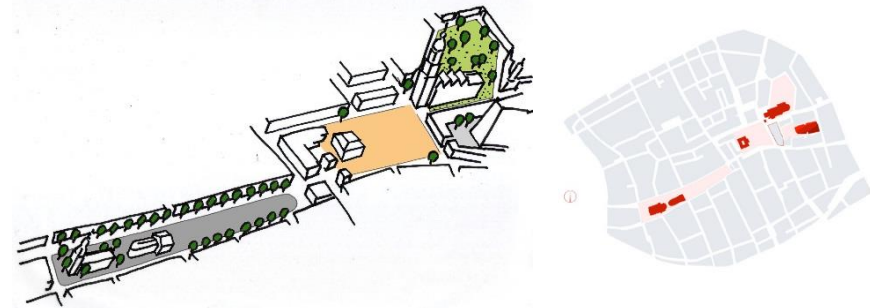

Begin jaren '80 staat het hart van de stad er niet goed voor met verrommeling van de openbare ruimte en gedeeltelijk versleten bebouwing. Hoewel in de jaren '70 het doorgaande gemotoriseerde verkeer zijn primaat verloren heeft, moest het verblijfsklimaat voor bezoekers en bewoners nog verbeterd worden.

Begin jaren '90 worden daartoe grote slagen gemaakt met de uitvoering van Binnenstad Beter voor de openbare ruimte. Met de bouw van het Waagcomplex in 1994 worden de eerste stappen gezet om de Grote Markt en zijn omgeving een nieuwe impuls te geven. Met de bouw van de het Groninger Museum en de Werkmanbrug in hetzelfde jaar, en een paar jaar later het winkelcentrum Westerhaven, leeft de binnenstad ten westen van de Grote Markt enorm op.

Het oostelijk deel van de binnenstad blijft achter met een terugloop van het aantal bezoekers en van sociaal economische activiteiten. De aanpak van de Oostwand van de Grote Markt, en de daar achter gelegen Naberpassage, moet hier een nieuwe impuls geven.

Het basisidee voor deze ingreep was dat de Grote Markt aantrekkelijker wordt door het weer meer een besloten plein te maken. Dit zou worden bereikt door het terugbrengen van de historische proporties van de Grote Markt en daarmee een deel van de naoorlogse ingreep terug te draaien.

De Nieuwe Markt als het 4^e plein in de binnenstad

De aanpak van het gebied aan de oostzijde van de Grote Markt behelst een aantal ingrepen:

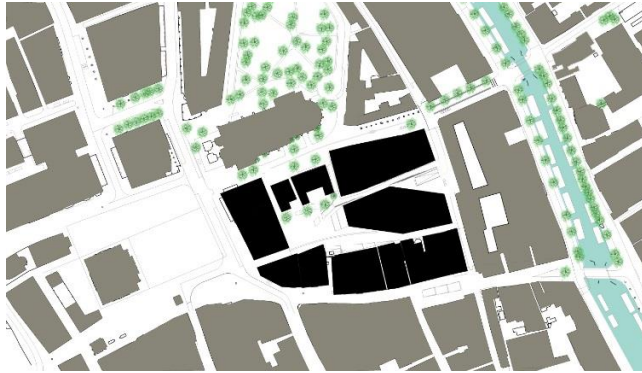
- Om te beginnen wordt de rooilijn 17 meter naar voren geplaatst en worden de open hoeken van het plein weer vernauwd door de bebouwing van de nieuwbouw zo ver mogelijk door te trekken richting de Martinikerk en de Oosterstraat. Daardoor ontstaat er ruimte op het binnenterrein die wordt ingevuld met een grote publiekstreckende, culturele voorziening met een voorplein en een grote ondergrondse parkeergarage.
- De verbinding door de Oostwand, van de Grote Markt met de aldus ontstane Nieuwe Markt, wordt gecreëerd door een relatief smalle straat: de Naberstraat. Hierdoor wordt de ruimtelijke beleving van plein naar plein versterkt.

- De bouwhoogtes van de nieuwe bebouwing aan de oostwand van de Grote Markt worden afgestemd op de hoogtes van het stadhuis. In het beeldkwaliteitsplan wordt de balans gezocht tussen de historisch karakteristieke zuidwand van de Grote Markt en grootschalige functies die in de oostwand worden gefaciliteerd. Verder wordt er gesteld dat alle plinten in de nieuwe oostwand een open gevel krijgen met publieksgerichte functies.
- Op het nieuw ontstane plein, de Nieuwe Markt, is ruimte voor een groot cultureel gebouw met een nieuwe aantrekkelijke publieksfunctie voor de stad, die een nieuwe impuls moet geven aan het oostelijke deel van de binnenstad.
- Dit gebouw komt op de tweede rij, achter de rooilijn aan de Grote Markt. Dit geeft de mogelijkheid om deze eigentijdse functie vorm te geven in een eigentijdse architectuur, ingepast in de historische stad. Het nieuwe plein wordt een vierde plein in de eerste orde van de binnenstad. Een plein om te ontmoeten en verblijven met een uniek karakter, doordat het plein niet toegankelijk is voor fietsers en gemotoriseerd verkeer.

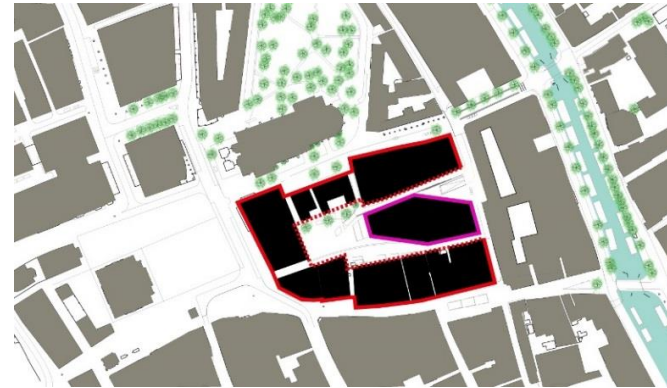
Aldus ontstaat er een nieuwe stedenbouwkundige eenheid aan de oostzijde van de Grote Markt.

C. Stedelijk bouwblok Nieuwe Markt

Met de nieuwe ontwikkeling ontstaat een nieuwe stedelijke ruimte in een gebied dat voorheen naar binnen was gekeerd. Daarmee wordt het versnipperde bouwblok tussen de Martinikerkhof, Poelestraat, Schoolstraat en Grote Markt een groot bouwblok met de Nieuwe Markt en het Forum in het hart. De buitenrand ligt langs de belangrijke historische straten, met vele monumenten. Binnen het blok worden voormalige achterkanten daarmee een voorkant rond de Nieuwe Markt en het Forum. Aan de zuidzijde van de Nieuwe Markt zijn daartoe een reeks nieuwe gebouwen gerealiseerd tegen de achterkanten van de Poelstraat aan. De bestaande, veelal historische, smalle straten en stegen verbinden de Nieuwe Markt met de rest van de binnenstad. Zo worden de karakteristieke ordes van de binnenstad doorgezet in het nieuwe blok (zie deel A).

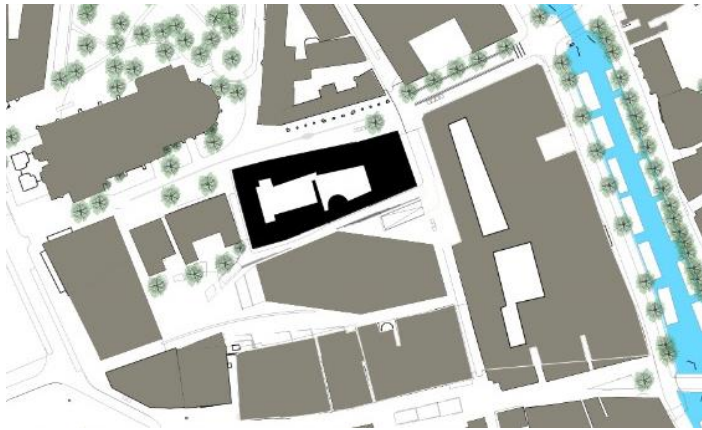

Buitenkant gevel in historische context; binnenkant gevel als wand van Nieuwe markt

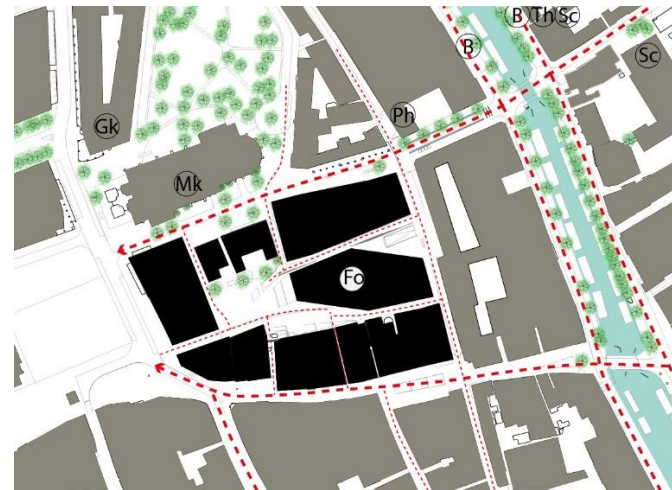
Het Forum is een eigentijdse sculptuur wat met zijn materialisering aansluit bij het historisch karakter van de binnenstad. De (semi-) openbare ruimte is uit het sculptuur gesneden en verbindt de verschillende functies op de verschillende verdiepingen. Aan weerszijden van het gebouw wordt deze uitsnede verbonden met de Nieuwe Markt.

Het nieuwe plein met een ondergrondse parkeergarage, waarop het Forum staat als op een dienblad, wordt hoogwaardig ingericht met Portugees graniet. De hoogteverschillen van het terrein en de bebouwing rondom worden met granietbanden opgelost. Aan de randen van het plein worden terrassen gecreëerd met granietbanden voor de publieksgerichte functies. Een watergoot, van de Naberstraat tot de hoofdentree van het Forum, maakt het natuurlijke hoogteverschil op speelse wijze manifest en functioneert als gidslijn voor slechtzienden. Waar mogelijk worden bomen, groenbakken en een watertafel toegevoegd voor een aantrekkelijk verblijfsklimaat.

D. Bouwblok VRIJDAG

Het bestaande blok, waar het huidige VRIJDAG onderdeel van is, kent in zijn huidige vorm een lange historie. Het bouwblok is gelegen ten noorden van het Forum, op de overgang van het Martinikerkhof en de Sint Jansstraat. Het monument Martinikerkhof 11 was het hoekpand op deze overgang. De Sint Jansstraat is van een smalle zijstaat van het Martinikerkhof, in de 17^e eeuw getransformeerd tot een belangrijke verbinding in oostelijke richting. Met de nieuwbouw van het provinciehuis eind 19^e eeuw werd de Sint Jansstraat ook in zijn profiel verbreed. De gebouwen in het bouwblok langs deze zijde weerspiegelen deze historische transitie van de 15^e tot en met eind 20^e eeuw. Eind 20^e eeuw werd het gebouw op de hoek met de Schoolstraat gebouwd, met een vleugel langs de toenmalige Popkenstraat. De Schoolstraat en de Popkenstraat omsloten het bouwblok en waren straten van de lagere orde. Vooral de Popkenstraat was een achterstraat. Nu is deze straat opgegaan in de Nieuwe Markt. Met uitzondering van het stukje naar de Sint Jansstraat, wat nu één van de kleine toegangsstraten naar de Nieuwe Markt is geworden.

Ordes en routes rond stedelijk blok Nieuwe Markt

Met de realisatie van stedelijk blok Nieuwe Markt en de uitvoering van de Binnenstadsvisie verandert de Sint Jansstraat sterk van karakter. Immers, onderdeel van de Binnenstadsvisie is dat de bushalte Grote Markt wordt vervangen voor een centrumhalte Zuid en Oost. Deze laatste komt op de Turfsingel ter plaatse van de Sint Jansstraat, voor de Stadsschouwburg en het Provinciehuis. Daarnaast zal de Sint Jansstraat opnieuw ingericht worden als aantrekkelijke binnenstadstraat. De entree van de parkeergarage onder het Forum bevindt zich in de Schoolstraat. De entree voor de fietsenstalling onder de Nieuwe Markt bevindt zich in de Popkenstraat. Beide worden ontsloten via de Sint Jansstraat.

Typerend voor de Groningse binnenstad is de fijnmazige verkaveling en daarmee de parcellering van verschillende panden met verschillende hoogtes en vormgeving. De nieuw- en verbouw van dit

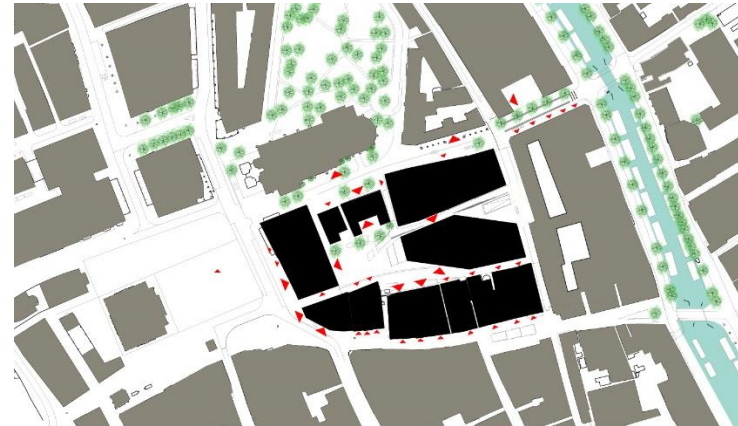
bouwblok zal moeten aansluiten op deze parcellering, alsook op de schaal van de monumenten. Het aanwezige binnenterrein van het bouwblok is ook van betekenis.

Met de vorming van het grotere bouwblok rond het Forum en de Nieuwe Markt is de hoek Sint Jansstraat - Schoolstraat een hoeksteen geworden van dit bouwblok, evenals de gebouwen op de hoeken met de Grote Markt. Weliswaar van een andere orde, maar een stevige hoekgebouw past goed in de nieuwe stedenbouwkundige situatie.

Net als de plinten aan de binnen- en buitenzijde van bouwblok Nieuwe Markt, dient in de nieuwe situatie de voormalige achterkant aan de zijde van de Nieuwe Markt een voorkant te worden. Met de centrale huisvesting van VRIJDAG op deze plek komt er een publieksgericht programma in het gebouw. Dit dient in de plint ook tot uitdrukking te komen. Gelegen tegenover één van de entrees van

het Forum, ligt hier een mooie kans om de relatie tussen deze twee culturele functies te versterken.

Entrees huidige situatie; aantal publieke entrees rond bouwblok VRIJDAG zijn beperkt